

Universal Declaration of Human Rights - Tuva

© 1996 – 2009 The Office of the High Commissioner for Human Rights

This HTML version prepared by the *UDHR in Unicode* project, <http://www.unicode.org/udhr>.

КИЖИНИНҢ ЭРГЕЛЕРИНИНҢ БҮГҮ-НИНТИ УГУУЛГАЗЫ

1948 чылдың декабрь 10-да Чингине Ассамблеяның 217 А (III) резолюциязы-биле хүлээн лдынган болган чарлаттыганы

КИНРИНДЕ

Кижини төрелгетен аймааның бүгү кежигүннеринин кижини мөзүзүн, оларның дең болган казын болбас эргелерин хүлээн коорү хосталганың, чоңтүт чоруктуң база бүгү-нинти тайбыңның үндезини болурун кичээнгейге албышаан; база

кижинин эргелеринге тоомча чок болган коор хөөн чок чоруктуң кижини төрелгетенин сагыжын аартын дүвүрөткен дерзин үүлгедилерге чедиргенни база кижилер сөстүң болган үзелдерин хосталгазынга эргелиң, коргуункун болган түрөгделден хостут делегейин тургузары кижилерин бедик чүткүлү кылдыр чарлаттыганын кичээнгейге албышаан; база

кижинин эргелери хоойлуга кижини ужур-дүрүм чок чагыргага болган дарлалгага удур соолгү арга кылдыр тура халыышкын ажыглаар ужурга таварышпас кылдыр камгалаттыганы турарының эргежок чутулазын кичээнгейге албышаан; база

чоннар аразынга эн-найыралдыг харылзааларның сайзыралын деткиринин эргежок чутулазын кичээнгейге албышаан; база

Каттышкан Нацияларның чоннарының кижинин кол эргелеринге, кижини мөзүзүңге болган үндезинге база эр болган херэежен кижилерин дең эргелеринге бүзүрелин Уставта бадыйткаанын база улам хостут байдалга социал деңшилгени болган амыдыралдың байдалдарын экижидерин деткиринин шийтирилээнин кичээнгейге албышаан; база

кежигүн-күрүнелерин Каттышкан Нациялар Организациязы-биле кады ажылдавышаан, кижинин эргелерин болган кол хосталгаларын бүгүдениң хүндүлээрин база сагырын чедип алырынга деткимче бээрин хүлээнгенин кичээнгейге албышаан; база

бо эргелеринин болган хосталгаларның характерин бүгүдениң угаан билгирин ол хүлээлгени долзуу-биле күүседиринге улут ужур-дузалыг болурун кичээнгейге албышаан,

Чингине Ассамблея

Кижинин эргелеринин бо бүгү-нинти угуулгазын бүгү чоннарның болган күрүнелеринин күүседир дээш кызыдар ужурлуг база кижини бүрүзү болган нинтиелдин орган бүрүзү ук Угуулганы доктаамал кичээнгейге албышаан, чырыдылга болган өөредилге аргалары-биле ук эргелер биле хосталгаларын хүндүлээрин деткир, национал болган улустар аразының деңшилгенин хемчеглерин ажыглап турган, Организацияның кежигүнү күрүнелеринин база ол күрүнелеринин юрисдикциясында турар девискээрлеринин чоннарының аразынга оларны бүгүдениң хүлээн коорун база үре-түшпелдиг боттанырын деткиринче утланган сорулга кылдыр чарлап тур.

1 чүүл

Бүгү кижилер хостут база мөзүзү болган эргелери дең кылдыр төрүттүнер. Оларга угаансарыыл болган арын-нүүр бердинген болур болган олар бот-боттарынга акы-дунмалышкы хамаарылганы

көргүзөр ужурлут.

2 чүүл

Кижини бүрүзү ук Угуулгада чарлаттыган бүтү эргелерге болган хосталгаларга азы-сөөгү, кижиниң оңу, эр-херээжени, дылы, чүдүлгези, политиктиг болган өске-даа үзелдери, национал болган социал ызыгууру, өнчү-хорөңгизи, аңгы болган өске-даа байдалдардан хамаан чокка эргелиг.

Оон аңгыда, кижини оон хамааржып турары күрүнениң азы девискээриниң политиктиг, хоойлу-дүрүм азы чоннар аразында статусун, ук девискээриниң хамаарышпазын, өскелериниң харагалзалында турарын, бот-банкарылга чок азы бот-догуннаашкынында кандыг-бир кызыгаарлыг бооп турарын барымдаалан ылгаар чорук турбас ужурлут.

3 чүүл

Кижини бүрүзү амыдыран-чурттаар, хостуг болур болган дээн болбас эргелиг.

4 чүүл

Кым-даа кулданыгга азы хостуг эвес байдалга туттунмас ужурлут; кулданыгның болган кул садарының бүтү хевирлери хоруглут.

5 чүүл

Кым-даа эрин-шаажыга азы каржы, кижиниң эвес азы оон кижини мөзүзүн дорамчылаан аажылаалга болган шикелге таварышпас ужурлут.

6 чүүл

Кижини бүрүзү каяа-даа чораан, оон тускай субъект эргелигиниң хүлээн көөрүңге эргелиг.

7 чүүл

Бүтү кижилер хоойлу мурнунга дең эргелиг база хоойлуга кандыг-даа ылгал чокка, дең камгаладыр эргелиг. Бүтү кижилер ук Угуулганы хажыдын турар ылгай көрүүшкүндөн база ындыг ылгай көрүүшкүшү кылырынче күткүлгеден дең камгаладыр эргелиг.

8 чүүл

Кижини бүрүзү конституция азы хоойлу езугаар кордүнгөн кол эргелери хажыттыган таварылгаларда долу эргелиг национал шүүтүнүн оон эргелерин катан үре-түңнелдиг тургузуп бээринге эргелиг.

9 чүүл

Кым-даа барымдаа чок хорутдалга, тудун хорутдаанкыга азы ойладыныкыга таварышпас ужурлут.

10 чүүл

Кижини бүрүзү оон эргелерин болган хүлээлгелерин тодарадын бээринге база аңаа онаангырын турар кем-херек буруудадыныкынының барымдаалыын тодарадырынга база оон херээн хамаарышпас болган тала тыртпас шүүтүнүн ажык болган чонтуг чоруктуң бүтү негелделерин сагывышаан, сайгарып көөрүңге эргелиг.

11 чүүл

1. Кем-херек үүлгеткен деп буруудаттырын турар кижини бүрүзү камгалаалдың бүгү аргаларын хандырын берин турар ажык шүүтү сайгарылгазынга оон буруулуу хоойлу езугаар тодараттынмаан шаанда буруу чок деп санадыр эргелниг.

2. Кым-даа болуп турган үезинде национал хоойлулар азы чоннар аразының хоойлу-дүрүмү-биле кем-херек үүлгединиңкини болбайн турган кандыг-бир кылдыныглардан азы чүнү-даа кылбаанындан үнген үүлгедиг дээш шийиттирбес ужурулут. Ол ышкан үүлгедигиниң болган үезинде берин болур турган кеземчеден аар кеземче бээри болдунмас.

12 чүүл

Кым-даа оон амы-хууда болган өг-бүлө чуртталгазынче туразында холгаарлаанкынга, бажың-балгадынга дээш болбазынга, чагаалажыышкынының чажыт чоруунга азы ат-алдары болган репутациязынга шоглаанкынга таварышпас ужурулут. Кижини бүрүзү хоойлуга ындыг холгаарлаанкын азы шоглаанкыннардан камгаладыр эргелниг.

13 чүүл

1. Кижини бүрүзү кайы-бир күрүнениң кызыгаарының нитинге хостуг чоруур болган бодунга чурттаар черин шилни алып эргелниг.

2. Кижини бүрүзү кандыг-даа чурттан, оон нитинде бодунуң чуртундан база үнүн чоруур база бодунуң чуртунче ээн кээр эргелниг.

14 чүүл

1. Кижини бүрүзү истен сүрүүшкүнден хоргадалды өске чурттардан дилээр база ол хоргадалды ажыглаар эргелниг.

2. Бо эрге политиктиг эвес үүлгедиг азы Каттышкан Нациялар Организациязының сорулга болган принциптеринге удурланышкак кылдыныглар дээш истен сүрүп турар таварылгада ажылаттынмас.

15 чүүл

1. Кижини бүрүзү хамааты болур эргелниг.

2. Кым-даа хамааты эргезинден азы хамааты эргезиниң солугур эргезинден үндезин чокка казытпас ужурулут.

16 чүүл

1. Назы четкен эр болган херээжен кижилер язы-соок, националы азы чүдүлгезиниң аайыбиле кандыг-даа кызыгаарлаанкын чокка өгленип, бодунуң өг-бүлезин тургузар эргелниг. Олар бадыланышканынга хамаарыштыр, бадылалдыг турган үезинде база ону күш чок деп санаан үезинде дең эргелерни ажыглаар.

2. Бадылажыышкын чүгле өгленчши турар ийн таланың хостуг болган бүрүн дугуржулгазыбиле бооп болур.

3. Өг-бүлө нийтиелдин чайгаар болган үндезин үүрү болур база нийтиел биле күрүнениң талазындан камгаладыр эргелниг.

17 чүүл

1. Кижини бүрүзү ончү-хорөгизин чааскаан-даа, өскелер-биле кады-даа эдилээр эргелниг.

2. Кым-даа ончү-хореңгизин үндезин чокка хавыртнаас уjurлуг.

18 чүүл

Кижи бүрүзү бодалдың, арын-нүүрнүн болган чүдүлгенин хосталгазынга эргелиг; бо эргеге бодунуң чүдүлгезин азы үзелдерин өскерттиринин хосталгазы база бодунуң чүдүлгезин азы үзелдерин чааскаан-даа, өскелер-биле кады-даа хойге азы аңгы кылдыңган өөредилге, мөргүл база шажынчы болган ритуалдыг езулалдар дамчыптыр негтередиринин хосталгазы хамааржын турар.

19 чүүл

Кижи бүрүзү үзелдеринин база оларны хостуг илередиринин хосталгазынга эргелиг; бо эргеге бодунуң үзелдеринге моондак чокка бүзүрөп сагыыр база күрүне кызыгаарларындан хамаан чокка база кандыг-даа арга-биле информация болган идеяларны дилээр, алыр база тарадыр хосталга хамааржын турар.

20 чүүл

1. Кижи бүрүзү тайбың чыын болган каттыжыышкыннарның хосталгазынга эргелиг.

2. Кым-даа кайы-бир каттыжыышкынга киреринге чыгатнаас уjurлуг.

21 чүүл

1. Кижи бүрүзү бодунуң чуртунуң удуртулгазынга боду дорт азы хостуг ёзу-биле соңгуттурган төлээлекчилерин дамчыптыр киржир эргелиг.

2. Кижи бүрүзү бодунуң чуртунга күрүне албанынга дең кирер эргелиг.

3. Чоннуң күзел-соруу чазактың эрге-чагыргазының үндезин болур уjurлуг; бо күзелсорук албан нинти болган дең чажыт бадылаашкын аргазы-биле азы соңгуурунуң хосталгазын хандырын турар дең чергелиг өске хевирлер дузазы-биле эрткен болган хажыдыышкын кылдынмаан өйлен-өйлен болур соңгулдаларга илереп кээр уjurлуг.

22 чүүл

Кижи бүрүзү нингилелдин кезингүнү болганда, национал күжениг болган чоннар аразында кады ажылдажылганың ачызында күрүне бүрүзүнүң курлавырлары болган тургузуунга дүүштүр кижи мөзүзүн баксыратпайн тударынга база экономика, социал болган культура адырларынга хостуг сайзыраарынга эргежок чутула социал хандырылга алырынга база эргелери боттанган турарынга эргелиг.

23 чүүл

1. Кижи бүрүзү ажылдаар, ажылды хостуг илсин алыр, ажылдаар байдалының чөптүг болган таарымчалыг болурунга база ажыл чок чоруктан камгалаалга эргелиг.

2. Кижи бүрүзү кандыг-даа ылгай көрүүшкүн чокка дең ажыл дээш дең төлевир алыр эргелиг.

3. Ажылдан турар кижи бүрүзү бодунуң болган өг-бүлезинин кижи мөзүзүнге төлентиг амыдыралды тудар чөптүг болган сеткилди хандырын турар база херек анарганда социал хандырылганың өске хевирлеринден немелделиг төлевирин алыр эргелиг.

4. Кижи бүрүзү бодунуң эргелерин камгалаары-биле профессионалдыг эвилелдер тургузар база профессионалдыг эвилелдерге кирер эргелиг.

24 чүүл

Кижиг бүрүзү дыштанылгага база хостуг үеге эргелиг, оон иштинде ажыл хүнүн шын кызыгаарлаарынга база өйлен-өйлен бээр төлевирлиг шөлээге эргелиг.

25 чүүл

1. Кижиг бүрүзү амыдыралдың, оон иштинде аыш-чемнин, идик-хештин, чурттаар орансаваның, эмчи ажаалгазының база эргежок чутула социал хандырылганың оон бодунуң болган өг-бүлезиниң кадыкшылын баксыратпайн тударынга база чаагай байдалын хандырарынга четчир деңгелдиг болурунга эргелиг база ажыл чок артканда, аараанда, инвалид анарганда, дулгуяк калганда, назылап кыраанда азы оон хамаарышнас байдалдарда амыдыраар аргаларын чидиргенде, хандырылга алыр эргелиг.

2. Не болуру болган чаш назын тускай ажаал-тежээл болган дуза алырынга эргени берин турар. Бүгү уруглар, өг-бүлөгө азы сураc төрүттүнгенинден хамаан чокка, домей социал камгаламды алыр ужурулуг.

26 чүүл

1. Кижиг бүрүзү өөренир эргелиг. Өөредилге бетти дизе эге болган ишти өөредилгеге хамаарыштыр халас болур ужурулуг. Эге өөредилге албан болур ужурулуг. Техниктиг болган профессионалдыг өөредилге бүтүдөгө белен чединтир болур ужурулуг база дээди өөредилге кижиг бүрүзүнүң салымшынының аайы-биле бүтүдөгө бир домей чединтир болур ужурулуг.

2. Эртем-билиг кижиниң долу сайзыралынче болган кижиниң эргелеринге база хосталгаларынга хүндүткелди бедидеринче утланган болур ужурулуг. Эртем-билиг бүгү чоннарның, сөөк-язы база шажын бөлүктериниң бот-боттарың билчиринге, өскелерниң бодалдарың, чүдүлгө-сүзүткелдерин хүлээп билчиринге, эң-найыралдыг чорукка база Каттышкан Нациялар Организациязының тайбыңны деткээн ажыл-чорудулгазынга деткимчени бээр ужурулуг.

3. Ада-не улус боттарының назы четпээн уругларының өөредилгезиниң хевирин чутулалап ишленир эргелиг.

27 чүүл

1. Кижиг бүрүзү иштилелдин культура амыдыралыңга хостуг киржир, уран чүүлден таалам алыр, эртем деңгелгезинге киржир болган оон кижиктерин ажыглаар эргелиг.

2. Кижиг бүрүзү автору бооп турары эртем, чогаал болган уран чүүл ажылдарының түннели болур моральдыг болган материалдыг эрге-ажыы камгаламтыңган турарыңга эргелиг.

28 чүүл

Кижиг бүрүзү ук Утуулгада айыттыңган эргелер болган хосталгаларны долузу-биле хандырыш турар социал болган улустар аразының корум-чурумуңга эргелиг.

29 чүүл

1. Кижиг бүрүзү оон хостуг болган долу сайзыралын хандырыш болур иштилелдин мурунуңга хүлээлгелерлиг.

2. Кижиг бүрүзү бодунуң эргелерин болган хосталгаларын боттандырыш турган, хоойлу ёзугаар өске кижилерниң эргелери биле хосталгаларын болур-чогууру-биле хүлээп коорун база хүндүлээрин хандыраар база демократтыг иштилелге мөзү-шынарның чоптут негелделерин, хой-ишти чурумун

болган нинти чаагай байдалды хандыраар сорулга-биле тодараттыгган чүтле ыңдыг кызыгаарлаанкыннарга таваржыр ужурлуг.

3. Ол эргелернин болган хосталгаларнын боттандырыышкыны кандыг-даа таварылгада Каттышкан Нациялар Организациязының сорулга болган принциптеринге удурланышкак болбас ужурлуг.

30 чүүл

Ук Угуулгада чүү-даа чүве кайы-бир күрүнеге, бөлүкке азы тус кижилерге ук Угуулгада айыттыгган эргелер болган хосталгаларны узуткаарынче утланган ажылдар чорударынга азы кылдынышлар кылырынга эрге берин турар деп тайылбырлаттынын болбас.
